

Researcher: Social Science Studies

(2017) Cilt 5, Sayı 9, s. 122-141

RSSS
ISSN:2148-2691

Örgütlerde Yeni Çağ Değerleri'nin Din Ve Maneviyat Kavramlarının Oluşturduğu Anlam Kayması Üzerinden Araştırılması

Hakan KARA¹

Özet

Din ve maneviyat kavramları, içerik olarak benzer hedeflere yönelmiştir. İnsanların kendilerinden bekledikleri aynı doğrultudadır. Ancak, her iki kavramın içerikleri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bundan dolayı, din ve maneviyat kavramları arasındaki benzerlikler bir anlam kayması oluşturmaktadır. Araştırma, din ve maneviyat kavramları arasındaki anlam kaymasının oluşturduğu paradoks içerisinde, Yeni Çağ değerlerinin örgüt ortamındaki varlığını belirlemek için yapılmıştır. Araştırmanın evrenini farklı sektörlerde - üretim, ticaret, hizmet- faaliyet gösteren, girişimciler, yöneticiler ve diğer işgörenler oluşturmuştur. 12 örgüt ve 144 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmada, Yeni Çağ İnanışları Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeği'nin bütününe ilişkin iç tutarlık katsayısı, $\alpha > ,90$ olarak bulunmuştur. Ana ölçeğe geçilmeden önceki kısımda katılımcıların demografik özellikleri ve örgütsel ortamda aldıkları kararlar sorgulanmıştır. Yeni Çağ İnanışları Ölçeği'nin uygulanmasından sonra ki kısımda ise, ölçekte yer alan ifadelerin, din ile ilgisi sorgulanmıştır. İstatistiksel analizlerin sonucu Yeni Çağ değerlerinin, örgütsel ortam içerisinde kabul görmediği yönündedir. Bir diğer sonuçta, demografik özellikler ve kararlar arasında bir ilişki olmadığı yönündedir. Ancak, değerlerin dini olup olmaması yönündeki görüşler üzerinde ortak bir düşünce bulunmadığı da gözlenmiştir. Dini değerler açısından homojen olduğuna inanılan katılımcılar, sorgulanan değerlere kesin yargılarla örgüt içerisinde bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak, değerleri içeren ifadelerdeki uygulamaları zaman zaman yaptıklarını nitel olarak da belirtmişlerdir. Bu bir anlamda, yerleşik kültür içerisinde sorgulanan değerlerin dini anlamlarının olduğu yönündeki yanlış kanıların varlığını gösterdiğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler

Din
Maneviyat
Değerler
Yeni Çağ
Örgüt

Researching The New Age Values In Organizations Through The Loss Of Meaning Of The Concepts Religion And Spirituality

Abstract

The concepts of religion and spirituality are directed towards similar goals as content. It is in the same direction that people expect from

Keywords

Religion
Spirituality

¹ Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi Kütahya SBMYO, karahakan55@hotmail.com.tr

them. However, the contents of both concepts differ from each other. Therefore, the similarities between the concepts of religion and spirituality constitute a meaning shift. The research was conducted to determine the presence of New Age values in the organizational environment within the paradox of the shift in meaning between the concepts of religion and spirituality. Entrepreneurs, managers and other business people operating in different sectors - education, trade, service form the universe of research. 12 organizations and 144 participants were reached. The New Age Beliefs Scale was used in the research. The internal consistency coefficient for the whole of the scale is $\alpha > 90$. Before the main scale, the demographics of the participants and the decisions they made in the organizational environment were questioned. In the latter part of the application of the New Age Beliefs Scale, the relations of the expressions with religion was questioned. The result of statistical analysis is that the New Age values are not accepted in the organizational environment. Another consequence is that there is no relationship between demographics and decisions. However, it is also observed that there is no common thought on the views on whether values should be religious. Participants, who are believed to be homogeneous in terms of religious values, indicated that they were not in the organization with certain judgments on the questioned values. However, they have also indicated qualitatively that they perform the applications of expressions containing values from time to time. This, in a sense, suggests that the values questioned in the established culture show the existence of false beliefs that they have religious meanings..

Values
New Age
Organization

GİRİŞ

Her bireyin kendisine ait değerleri bulunmaktadır. Durağanlığı ret eden değerler, farklı dinamiklerin etkisiyle işlevsellik kazanırlar. Farklılıkların temelinde, değerlerin oluşumunda ya da değişmesinde etkili olan dinamiklerin çeşitliliği ve etki oranları bulunmaktadır. Ağırlıklı etkinin ölçümünde dinamiklerle geçirilen zaman son derece önemlidir. Zaman diliminin uzunluğu dinamiğe özgü değerlerin benimsenmesinde ya da ötelenmesinde önemli etkileri vardır. Değerlerin durağanlığı ret ederek, değişim üzerinden yaşama eğilimi göstermesi, zaman faktörü ile açıklanabilir. Değerler aile, eğitim, arkadaş grupları, örgütsel üyelik, din vb. dinamiklerden ve onlarla geçirilen zamandan kazanılır. Zaman içerisinde aileden ayrılmak, yeni aile kurmak, farklı arkadaşlık grupları edinmek ile değerlerin benimsemesi ya da ötelenmesi sağlanır. Ancak, din ve maneviyat üzerine olan değerler zaman boyutunda diğerlerine göre daha uzundur. Din ve maneviyat sürekli olarak birey ile birlikte dir. Din ve maneviyatın getirdiği normları uygulama bağlılığı bulunmasa da, değerler kolay kolay ötelenmez. Olgular karşısında homojen bir yapıya sahip olmaları da beklenemez. Çünkü, farklı değerler, heterojenliği öne çıkarır. Ancak, dinin getirdiği değerlerin heterojenliğe izin verdiği söylenilemez. Yaşanılan her bir çağın değeri, dinin getirdiği değerlere yeni yorumlar getirmiş olsa da, ana değerler üzerindeki yorumlar genel kabul görmez. Yeni yorumlar, çatışma ortamlarının çıkmasına öncülük edecektir. Yeni değerler arayışına girilebilecektir. Bu arayışın kavramı, Yeni Çağ olmuştur. Bu araştırma, din ve maneviyat kavramlarının oluşturduğu düşünülen anlam kayması üzerinden, Yeni Çağ temel değerlerinin örgütler üzerindeki varlığını ortaya çıkarmaya amaçlamaktadır.

Yeni çağ ve temel değerleri

Din ve maneviyat değerleri bireyler tarafından seçilmiş görüntüsüne karşın; aile, kültür, etnik vb. dinamikler aracılığıyla verilmekte; bağlanma ya da ayrılma yoluyla da seçilebilir özellikler göstermektedirler (Menkel-Meadow, 2001, s.1073). Kimliklerin belirlenimi de böyledir. Söz gelimi, çağcılık öncesi dönemlerde kimlikler belli sabit dinamikler özellikle de, din ve değerlerinin belirlenimi altındaydı. Birey kendini Müslüman, Yahudi ya da Hıristiyan olarak tanımlayabiliyordu. Bu tanımlama çerçevesinde kimliğini oluşturan birey yaşam tarzını buna uygun olarak oluşturuyor ve bu çerçevede kimliğini sabitleyebiliyordu (Güven, 2015, s.273). Ancak günümüz toplumları, artık çağcıl toplumlar olarak anılmaktadır. Önceki çağların değerleri ile değil, içinde bulunduğumuz çağa özgü değerlerle davranma eğilimine girmiştir. *-Çağcıl kavramıyla sadece kronolojik olarak çağdaş olmayı değil, aynı zamanda çağcıl toplumların köklü bir şekilde nasıl değiştiklerini ve bunun bir sonucu olarak dinin nasıl değiştiğini anlatılmaya çalışılmaktadır* (Turner, 2014, s.236).- Çağcıl toplumlarda her şey sürekli olarak bir akış ve değişkenlik içerisindedir (Yazıcı, 2013, s.1495). Günümüz bireyi için ahlâki yaşam, Eski Yunanlılar gibi doğal düzenin bir devamı olarak görülmemektedir. İnsana özgü kültürel dünyaya ve değerlere bakış tarzında köklü bir değişme söz konusudur (Büyük, 2013, s.3). Çağcıl toplum yaşamının her alanında olduğu gibi din ve maneviyat değerlerinde de önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişiklikler kapsamında din ve maneviyatın toplum ilişkisi, birey üzerindeki etkisi ve bu etkinin olumlu/olumsuz sonuçlar bulunmaktadır (Turan, 2016, s.124). Ancak her bir değişkenliğin kökeni olduğu gibi sonuçları da bulunmaktadır. Yeni oluşumların kökenlerinde, belirsizlik karşısında bir doyum ve güven arayışı bulunmaktadır. Doyum ve güven bilgi kaynaklarına dayanılarak karşılanmaya çalışılmaktadır. Doyum ve güvenin bir kısmı bilim, vahiy, felsefe, ahlâk, sanat yoluyla giderilirken; bir kısmı da mitolojik öğeler, falcılık, yıldızların hareketi, batıl inançlar ve şans oyunları vb. olumsuz anlamda işlevsel olmayan yollar aracılığıyla giderilmektedir (Eroğlu, 2006, s.114-115). Bu doğrultuda, doyum ve güven için Yeni Çağ'ın beslediği kökenlere bakılırsa, Antik Mısır ve Hindistan'da gelişmiş olan pagan öğretilerin dışında, Ortaçağ Avrupa'sında etkili olmuş gnostic yaklaşım, Hıristiyan mistik gelenek, romantik hareketler, metafiziksel, ezoterik ve okültik öğretiler bulunmaktadır. Yeni Çağ'ın nasıl bir özellik taşıdığına yakından bakıldığında ise, dini öğeler yerini okültik öğelere bırakmıştır. Yeni eğilimin hareket alanları da, astroloji, Budizm, feng shui, meditasyon, mistisizm, Şamanizm, büyü vb. şeklinde çeşitlilik göstermektedir (Mirza, 2014, s.20-21). Bir diğer deyişle, Yeni Çağ anlayışı, zengin bir felsefe bileşimidir. Hem Doğu hem de Batı'dan uygulamalar üretmiştir. Yeni Çağ'ın önemi, basmakalıp şekillerden uzak, çağcıl toplumda kutsal onaylamasından kaynaklanmaktadır (Davie, 2005, s.224). Bu durum için *yeni dalga, oryantal dini uyanış, yeni dinsel bilinçlik, dinin yeniden kuruluşu, büyük çağdaş dinsel kriz, yeni dini hareketler, kendi dinini kendin yap, derme çatma din, sözde din, ruhsal süpermarket, yeni çağ vb.* nitelendirmelerde bulunmaktadır (Arslan, 2006, s.10-11; Turan, 2013, s.562; Arslan, 2006, s.16).

Yeni Çağ ile belirtilmek istenilenin, yirmibirinci yüzyıl olduğu ileri sürülmektedir (blog.kavrakoglu.com). Ancak, Yeni Çağ terminolojinin geçmişi, 1914'e kadar uzanmaktadır (bilinmeyen.com). Kavram, 1980'lerde ortaya çıkan yukarıda ki hareketi belirtmek için de kullanılmaktadır (Aldred, 2000, s.330). Yine aynı tarihte, Kuzey Amerikan kitle medyasında meditasyon, sağlık, kristaller, psişik deneyim, reenkarnasyon, UFO vb. konulara ilgi duyan alternatif ruhsal alt kültürler tanımlayan bir kavram da olmuştur (wikipedia.org/wiki; Sebald, 1984, s.106). Kavramdaki, yeni sözcüğü zaman itibarıyla

yakında ortaya çıkmış gruplara gönderme yapmaktadır (Turan, 2013, s.562). Başta ABD olmak üzere Batılı sanayileşmiş toplumlarda yirminci yüzyılın ortalarında görülmeye başlayan yeni formları, yeni dini oluşumlar olarak değerlendirilmektedir. Yeni sıfatı eski dinleri yenileme arayışı; bir diğer deyişle, geleneksel dinlerin yerini alma arzusunun bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir (Sevinç, 2014, s.116-117). Öte yandan belirli bir dogma, kutsal kitap, dini hiyerarşi, kutsal ve erk temelli bir dini figüre sahip olmayıp, benzer eğilimli gruplar, bireyler, görüşler ve uygulamaları kapsadığı için Yeni Çağ tanımları farklılaşabilmektedir. Tanımlar, hareketin hangi yönünü daha çok göz önüne aldığı ve hangi sosyal bilim perspektifinden yaklaştığına bağlı olarak değişebilmektedir (Kaya & Aydın 2013, s.7-8). Buna karşın yine de alan yazında kavrama ilişkin bazı tanım çalışmalarına rastlanılmaktadır. Söz gelimi, fenomenolojik açıdan bakıldığında Yeni Çağ, Tanrı ya/ya da dini erk yerine birey merkezli bir kutsallık oluşturma ve bu oluşum ile uyumlu öğretiler ve uygulamalar bütünü olarak tanımlandığı gibi; ruhsal konulara bireysel eklektik bir yaklaşımı ifade eden geniş bir hareket olarak da tanımlanmaktadır (Kaya & Aydın 2013, s.7). Öte yandan Yeni Çağ, ruhsal konulara bireysel eklektik bir yaklaşımı ifade eden geniş bir hareket olarak da tanımlandığı izlenebilmektedir (Arslan, 2006, s.16).

Yeni Çağ kavramı üzerine ortak bir görüş birlikteliği bulunmasa da, yine de bazı değerlerinin belirginleştiği söylenebilir. Söz gelimi Yeni Çağ, tanımlanmış geleneksel bir din değildir. Örgütlerin ve dini kültürlerin birikimine vurulmuş bir etiket olarak görülmektedir. Bu kavram, hem dini hem de sosyal bir hareket olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda geleneksel bir din konumundaki Hıristiyanlığa düşman bir dünya görüşü olarak öne çıkmaktadır (Kaya & Aydın, 2013, s.8). Yeni Çağ maneviyatının anahtar kavramları deneyim ve uygulamadır. Geleneksel inançlara ve ahlâk kurallarına önem vermektedir. Kendi içsel sorunlarını kolaylaştırmak için özellikle, Doğu toplumlarının manevi geleneklerini almıştır (Heelas, 2006, s.46). Üyeleri örgütlü olarak bir dini izlemekten çok, bütün dünya dinlerinin ya da felsefi mistik geleneklerden -yoga, zen meditasyonun, Hıristiyan gnostizmi, Hinduizm, reenkarnasyon, karma, astroloji, teosofi, pozitif düşünce, Taoizm, aimizm, astral seyahat, şifuzm, paganizm ve büyüculük vb.- gereksinimleri kadar alarak kendi manevi değerlerini oluşturmuşlardır. Buna karşın, farklı unsurlar kendi içerisinde anlamlı bir bütünlüğe sahiptir. Dinin de bu inanç sisteminin bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Bu anlamda, kutsal bir yaşam anlayışı getirmektedir. Buna göre Tanrı, bireyin tamamen dışında bir varlık değildir, tersine içkin bir varlıktır. İnsan da kutsallığın bir parçası olduğu için, Doğu dinlerindeki Tanrı'nın insan biçiminde bedenleşmesi ya da insanın kendi çabası ile Tanrısallığı yakalayabilir düşüncesini savunmaktadır. Dini bir fenomen olarak Yeni Çağ bireysel deneyimleri vurgulamakta, belli bir takım dini doğılardan öte, bireyin gereksinimlerine önem vermektedir (Arslan, 2006, s.16). Bir diğer deyişle, yeni dini hareketler yerel kültüre uyarlanarak ve bireyin çıkarlarına uygun bir şekilde benimsenmektedir (Sevinç, 2014, s.16). Öte yandan, en önemli ortak inanç noktalarından birisi de, bireylerin yeni bir bilinç evresine girdiği ve köklü bir manevi değişim yaşandığıdır. Bu doğrultu da benimsenen şu değerlerden de bahsetmek yerinde olacaktır: Ruh, beden ve düşünce bütünlüğüne vurgu yapılır, alternatif tıp üzerine önemlidir, hiçbir şey rastlantı sonucu oluşmaz, herkes kendi gerçeğini kendi düşünce kalıplarıyla oluşturur, eğer şuurlu olarak düşüncelere egemen olunursa yaşamı değiştirme gücüne de sahip olunur, ortak bir yaşam şekli söz konusudur, dans, şiir, drama vb. uygulamalar kozmik enerjiyi harekete geçirir vb. (Ak, 2008, s.9-11).

Bu akımın Türkiye'deki etkileri, gündelik yaşamın dilinde oluşan değişim üzerinden de saptanabilir. Sıklıkla duyduğumuz *enerji* kavramı, artık her türlü duygu ve tepkinin gerekçesi olarak kullanılmaktadır. Üzerinde durulması gereken, bu kavramı kullanan bireyin neden bir enerji algıladığına yönelik bir açıklama getirme zorunluluğunun olmayışıdır. Enerji, neredeyse bir ilk neden gibi durmakta, bireyi sorumluluk alanından bağımsız kılmaktadır. Enerji kavramı üzerinden akıldışı olanın da bir değişime uğradığı ve çağcıl bir kimliğe büründüğü söylenebilir. Enerji kavramı, bilimsel söylemden de beslenerek *nazar* kavramının yerine kullanılmaktadır. Bir diğer kavram olan *farkındalık* ise, gelişim sürecinin önemli bir basamağı olarak kabul edilmektedir. Ancak burada sözü edilen gelişim, bireyin içe bakışı üzerinden sağlanabilen, diyalektik gerçeğin atlandığı bir farkındalıktır (Mirza, 2014, s.35). Türkiye toplumuna özgü bir temeli bulunmamakla birlikte, Batı kökenli dini hareketler ve onların uzantılarına -*Satanizm, Sayentoloji, Moonculuk ve Ufoculuk vb.*- son yıllarda rastlanmaya da başlanmıştır. (Turan, 2013, s.562).

Yeni çağ değerleri'nin teorik yapısı

Din ve maneviyat üzerine araştırma geleneği ise, Kuzey Amerika'dır. Alanyazında çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak ortak bir kavramsal bütünlük ve ölçüm araçları üzerinde ortak bir uzlaşa sağlanamadı da izlenebilmektedir. Araştırma metodolojisi ve araçları homojenleştirmek için çeşitli girişimlerde bulunulmasına karşın dindarlık ve maneviyatın psikolojik olarak anlamlı bir şekilde ölçmek konusunda ciddi güçlükler bulunmaktadır (La Cour & Hvidt, 2010, s.1281-1299; Slater vd., 2001, s.4-21; Zwingmann vd., 2011, s.345-357). Yine de din, pek çok sosyal bilim düşüncesinde, teori ve araştırma alanlarından birisi olmuştur. Bu konuda farklı düşünceler geliştirilmiştir. Söz gelimi, çağcıl sosyolojinin kurucularından kabul edilen -*Comte, Durkheim, Marx, Weber vb.*- pek çok klasik sosyal bilim teorisyeni, ilk ve ünlü din sosyologları olarak da bilinirler. Onlara göre din, ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ekonomik ve sosyal ayaklanmaların ortasında toplumda birleştirici bir rol oynamıştır. Benzer şekilde ilk öncü psikologların çoğu -*Freud, James, Hall vb.*- ve daha yakın zamanların tanınmış bir kısım psikolog -*Allport, Jung, Fromm, Maslow vb.*- dinin ve maneviyatın birey açısından bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Hill vd., 2013, s.88). Weber de, toplumda marjinal olan gruplar içerisinde dini grupların doğmasının olağan olduğunu belirtmiştir. Weber göre, ana sosyal yaşam çizgisinin dışında kalan gruplara üye olanlar, ekonomik ödüllere ya da prestije sahip olamadıkları hissine kapılırlar. Dolayısıyla karşılaşılan sorunların çözüm yollarından birisi, bireyin, içinde bulunduğu durumunun dini yönden açıklanması ve haklı kılınması temeline dayanan dini bir gruba eğilim biçiminde olmaktadır (Bodur, 2003, s.16). Bir diğer deyişle, Weber'in düşüncesindeki temel parametre, dinin toplumdaki diğer örgütler gibi ya da onlardan ayrı olarak yapılaşabileceği düşüncesidir (Davie, 2005, s.218). Yine Weber'e göre, sihir dünyevi çıkarları elde etmede uygulanan pratik bir eylemdir. Dinin şekillenmesinde önemli etkilere sahiptir. Çünkü, birey davranışını yönlendiren düşünceler değil; maddi çıkarlardır (Kara, 2016, s.300).

Din ve değerlerinin incelenmesine duyulan ilgide bir süreklilik varsa şüphesiz bu ilgi, dinsel görüntüye önemli bir kültürel değişim olarak yansımacaktır (Hill, 2013: 87). Böylelikle, günümüzde geçerli olan din ve değerleri yeni kültürel değişimler ile karşı karşıya kalacak ve ister istemez din ve değerleri boyutunda değişimler gözlenebilecektir. Böylece, geleneksel kültürün temelini zayıfladığı çağcıl toplumlarda, geleneksel dindarlığın rolü azalırken, yeni dinsel ve ruhsal formlar ortaya çıkabilecektir. Çağcılılaşma sürecinde yaşanan hızlı değişim,

aşırı rasyonelleşme, bireyselleşme ve güvensizlik durumları, toplumsal yapıdaki inanç boşluğu ile birlikte bir anlam krizi ve toplumsal anomiyeye dönüşebilecek, bu dönüşümde bir takım mistik, büyüsel nitelikli, yeni ve sözde dini hareketlerin görülmesinde önemli etkileri bulunacaktır (Arslan, 2006, s.10-11; Turan, 2013, s.562). Bazı klasik sosyolojik açıklamaların bu doğrultu olduğunu da söylenebilir. Onlara göre din, artan bir biçimde çağcılıştırılmış baskılarla karşı karşıya kalmaktadır. Günümüzde din, post ya da geç-çağcıl sosyal durumun açıklamaları içinde yeniden görünmektedir (Lyon, 2011, s.211). Din ve değerleri, sanayi öncesi dönemde, neredeyse sosyal yaşamın tüm yönlerini düzenlemekteydi. Ancak daha sonra, toplumların işlevsel rol yapısından daha uzmanlaşmış örgütlere doğru evrilmesinin yol açtığı yapısal farklılaşma sonucu, gündelik yaşamın büyük bir bölümü dini erkten ayrılarak diğer örgütlere göçertilmiştir. Elbette bu süreç, din ve değerlerinin sosyal ilişkilerdeki oldukça belirgin güçlerini. zayıflatmış, uzun zamandır dinin gösterdiği bir çok açık ve gizli işlevinin kaybolmasına neden olmuştur (Bodur, 2003, s.18). Öte yandan, Doğu Bloğu toplumlarında uygulanan din ve değerlerinin yasaklanması, açık ve gizli işlevlerinin yitirilmesinde etkili olmuştur (Turner, 2010, s.654).

Bu yeni formun doğuşu ile ilgili olarak belirtilebilecek teorik açıklama ise, *Görelî Yoksunluk* yaklaşımıdır. Bu teoriye göre bazı bireyler, nispeten eğitilmiş ve orta sınıfa ait varlıklı ailelerden gelmelerine karşın, sübjektif olarak algıladıkları bir yoksunluk duygusu içine girebilirler. Bunlar, kendilerini aşırı derecede materyalist ve biçimsel ilişkilerin egemen olduğu bir dünyada yalnız görerek, ruhsal yönden yoksun oldukları hissine kapılabilirler. Kendilerini böyle bir görelî yoksunluk içinde hissedenler çareyi, aralarında rahat edebilecekleri sıcak ve biçimsel olmayan ilişkileri sağladığına inandıkları bir dini gruba girmede görebilirler (Bodur, 2003, s.16). *İdeolojik Mahrumiyet* ve *Sosyal Ağ Teorileri*'ni de burada değerlendirebiliriz. İdeolojik Mahrumiyet Teorisi'ne göre, bireylerin sosyal, psikolojik ve fiziksel eksiklikleri ideolojik ya da dini bir gruba katılmalarında temel etkidir. Grup tarafından ödüllendirildiklerinde söz konusu mahrumiyet katlanılabilir duruma gelmektedir. Sosyal Ağ Teorisi, Mahrumiyet Teorisi'ni tamamen reddetmemekle birlikte, gruba girerken atılan yaşamsal adımın ve grupta kalma kararının grup üyeleriyle kurulan sosyal bağlar sonucu gerçekleştiğini ileri sürmektedir (Ak, 2008, s.16).

Anlam kayması: Din ve maneviyat paradoksu

Din *-religion-*, Aydınlanma'nın laik-din ayırmacılığına kadar Hıristiyanlar tarafından bile sıklıkla kullanılan bir kavram değildi. Din kavramının kökenleri tartışılmış ve farklı görüşler belirtilmiştir. Bazıları Latince *tekrar okumak* ya da *tekrarlamak* bazıları da, yine Latince, bir *-sözleşme-* ya da *-sözleşmedeki gibi-* olduğu ileri sürmüşlerdir (Juergensmeyer, 2010, s.882-895). Çoğu zaman, Batı toplumlarının egemen seküler kültüründe, psikolojik olarak yaşamı dini bir anlayışa göre değerlendirmek, bireyin yaşamında üstesinden gelinmesi ya da çözülmesi gereken bir kriz ve olumsuz bir şey olarak görülmektedir. Buna karşın, bu yargı değişmektedir (Savage, 2001). Bu doğrultuda bazı araştırmalar, dini inancın yokluğunda, hümanizm ve çeşitli politik ideolojiler vb. laik inançların dini bir rahatlık ve anlam kaynağı olarak alabileceğini öne sürmüşlerdir (Farias vd., 2013, s.1210). Son yıllardır popüler kültürde maneviyata olan ilginin artması, din ve maneviyat kavramlarının ne anlama geldiği konusunda anlaşmazlıklara, anlam kaymasına ve karışıklığa yol açmıştır (Hill, 2013, s.87). Maneviyat çoğunlukla din ile karıştırılmaktadır. Maneviyat dini aşan daha kapsamlı bütüncül bir kavramdır (Timmins vd., 2015, s.277-278). Din ve maneviyat özellikleri benzediği için birbirlerinin yerine kullanılmakta ve bir anlam kaymasına neden

olmaktadır. Bir diğer deyişle, maneviyatın tanımındaki zorluklar bir anlamda dini yönelim içermiş olmasıdır. Her iki kavram arasında ortak unsurları olsa da, farklar bulunmaktadır (Kasapoğlu, 2015, s.56-57).

Din, bireylerin örgütlenmiş, doğal olarak mezhepsel ve belirli bir ibadet, uygulama, değer ve inanç formlarına bağlılığı aracılığıyla manevi yönleri ifade eden bir yöntemdir (Kasapoğlu, 2015, s.56-57). Bir tanım dini, kutsal ya da aşkın bireylere -Tanrı, güç ya da gerçek-yakınlığı kolaylaştırmak için tasarlanmış inançlar, uygulamalar, ritüeller ve sembollerden oluşan örgütlenmiş bir sistem olarak açıklamıştır (Moreira-Almeida & Koenig, 2006, s.844). Bir başka tanımda ise din, dindar bireyin perspektifi ve belirli bir kültür içindeki durumudur. Bu anlamda din, bireylerin ve toplumların davranışları, ritüelleri, ve düşünceleridir (Cilliers, 2007, s.2). Dinin temel kavramları aşkınlık ve üstünlüktür (Streib & Hood, 2013, s.137-155). Dinin en önemli özellikleri arasında, doğüstü varlıklara inanç -Tanrı-, kutsal ve kutsal nesnelere arasındaki ayırım, ritüeller, kutsal nesnelere üzerinde yoğunlaşma, Tanrı tarafından belirlenen ahlâki kodlara bağlılık, dini duygular, ibadet ve Tanrı ile iletişim ve bu görüşlere dayalı bir yaşam örgütlenmesi ve birbirine bağlı sosyal grupların varlığı sayılabilir (Jordan, 2006, s.56-57). Din genellikle ölüm sonrası yaşama ilişkin özel inançlara sahiptir (Koenig, 2012, s.2). Dinin geleneksel görünüşü, toplum üyelerinin çoğu tarafından paylaşılan yaşamın anlamı ve doğüstü ile ilgili inanç ve uygulamaları içermesidir (Bromley & Bracey, 2006, s.177; Koenig, 2012, s.2-3). Bilim insanlarının din anlayışı, Aydınlanma paradigması ile şekillenmiştir (Hall vd., 2004, s.386). Bir diğer deyişle, Tanrı'yı evrensel doğal yasalarla çalışan, ancak direkt olarak müdahale etmeyen dünyanın mimarı olarak düşünülür (King, & Leavey, 2010, s.191). Ancak, yaygın düşüncenin aksine, Aydınlanma paradigması için gerekli olan laiklik, dünyayı tanımada dini yolları üzerinden herhangi bir ayrıcalığa sahip değildir (Hall vd., 2004, s.386). Dinin tanım ve değerleri üzerinde paralel düşünce birliği bulunmasına karşın, din ve değer uygulamalarına çağlar içerisinde farklı anlamlar yüklenmiştir. Bir diğer deyişle, din ve değerlerinin toplumun farklı kesimlerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle farklı sosyal sınıfların kendine özgü dindarlık anlayışları söz konusu olabilmektedir. Söz gelimi, taşraya has ve yerel çapta folk inanışların zamanla kiteselleşip yaygınlaşarak popülerleştiği gözlenmektedir. Bu nedenle sosyal bilimciler arasında, kiteselleşip popülerleşen ve evrensel dinlere ait inanışlarla farklı şekillerde kaynaşıp yeni bir forma bürünen halk inanışlarını tanımlamak için *popüler din* ya da *popüler dindarlık* kavramları da kullanılmaktadır. Popüler dindarlık olgusu Türkiye toplumunu açısından düşünüldüğünde, bu tür oluşumların, İslam'da resmi din tanımı ve yorumu yanında geniş kitlelerin örf, adet ve inanışlarını içerisine alan, kitabi din yorumuna karşın nispeten sistemsiz; ancak farklı özellikteki inanışların belli bir mantık örgüsüne sahip olmaksızın, bir arada bulunduğu bir dindarlık tarzını yansıtmaktadır (Demir, 2016, s.119-120). Dinin birçok açıdan tartışması yapılabilir. Ancak tanımlar neredeyse dinin özü olan yüce varlık ya da aşkın bir bölge ile ilişkisini vurgulanmaktadır (Istoft, 2010, s.396).

Günümüzde, din yerine maneviyat kavramı da kullanılmaktadır (Istoft, 2010, s.396). Dini olarak nitelendirilen değerlerin ötesinde manevi ve davranışlarının da düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü, bireyin ruhunu çok yönlü olarak yönlendiren sadece dini inanç ve davranışlar değildir. Maneviyat bireylerin duygu ve düşüncelerini etkileyerek belirli düşünce ve eylemlere yol açar (Valk, 2009, s.4-5). Bir diğer deyişle, maneviyat bireyseldir (Egan, 2000, s.22). Maneviyat, gerçekçi ve otantik bir yaşam arayışı ile ilgilidir (Toit, 2006, s.1251). Üçüncü bin yılda din-maneviyat paradoksunun egemen olacağı da söylenmektedir

(Rosado, 2010, s.1). Maneviyat gibi önemli bir kavramın tartışması yapılırken, dinsel kökenlerini izlemek yararlı olur. Maneviyatın, dinsel mirasın dünyanın tüm bölgelerindeki etkisinin, kültürel ve tutum normlarını şekillendirmede önemli bir faktör olduğu kabul edilmiştir (McSherry & Cash, 2004, s.151-161). Şemsiye bir kavramdır. Derin yaratıcılıktan, doğaya kadar pek çok faaliyeti kapsamaktadır (Kourie, 2007, s.22). Bir diğer deyişle maneviyat, hem dini hem de dini olmayan yönelimle ifade edilen geniş bir kavramdır. Dolayısıyla deist, ateist ya da herhangi bir dini inancı benimsemiş bireylerin kendine özgü maneviyata sahiptir (Yeşilkayalı, 2016, s.229). Bireylerin kendi dünya görüş ve yorumlarına bağlı olacak kadar da öznedir (McSherry vd., 2002, s.724). Bu açıklamalar maneviyatı, bireyin yakınlık hissi ya da bağlantı duyduğu nesne türüne göre dört farklı türde sınıflandırılmasına götürmektedir. Bunlar; *hümanistik maneviyat*, *doğa maneviyatı*, *kozmetik maneviyat* ve *dini maneviyattır* (O'Connor & Duncan, 2011, s.590-610; Worthington vd., 2011, s.205).

Maneviyat kavramı, Yunanca ve Latince köklerden geliştirilmiştir. Maneviyat kavram olarak onyedinci yüzyıl Avrupa kültürünün üretmesidir. Latince, nefes -*spiritualitas*- anlamına gelmektedir. Bu kavram ilk kez tanımlandığı zaman, önceki kullanımlarından farklılaşmıştır. Burada maneviyat kavramının iki farklı kullanımı ortaya çıkmıştır. İlki, kutsal kitap uygulaması olarak ahlâki yaşam duygusuna dönüşerek ahlâki sisteme ya da yaşam biçimine gönderme yapmaktadır. İkincisi ise, maddesellik karşısında ruhu nitelemektedir (Shahjahan, 2007, s.13-14; Mc Mahan, 2012, s.206; Cotton vd., 2005, s.529e8).

Maneviyatın çok sayıda tanımı ve açıklaması bulunmaktadır (Gonçalves vd., 2015, s.2937). Maneviyat kavramının yirmi dört ayrı anlamı Oxford İngilizce Sözlüğünde listelenmiştir. Bütün kullanımların altında yatan genel anlam, maddeciliğin ve mekanikliğin ötesini yaşatan, canlandırıcı yaşamsal bir ilke olmasıdır. İnsanoğlunun esas doğasına, amaçlarının gücüne, algılamaya, zihinsel güçlere, zihin çerçevesine işaret etmektedir (Fisher, 2011, s.17-28). Bu doğrultuda bir tanım maneviyatı, yaşamın maddeci yönünün ötesine geçen bir güç, varlık bilinci, evrene derin bir bağlılık ve bütünlük duygusunu içeren insanın varoluşunun özelliği olarak tanımlanmıştır (Kasapoğlu, 2015, s.56-57). Bir başka tanım da maneviyatı, canlandırıcı bir yaşam gücü, bireyi kendinin ötesine taşıyan belirli amaçlara ya da amaçlara ilham veren bir enerji olarak açıklanmıştır (Kinjerski & Skypnek, 2004, s.28). Bir başka tanım ise, yaşamın olaylarına canlılık ve anlam kazandıran maddi olmayan unsurlara odaklanan bir inanç sistemi açıklamasını benimsemiştir (Pendleton vd., 2002, s.1). Bir tanım kavrama yönelik olarak, tüm bireylerin manevi varlıklar olarak yaratılmış olduğuna dikkat çekmiştir. Tanım da ayrıca, bir bireyi manevi, bir diğerini manevi olmayan diye sınıflandırmak, aslında derin öz-aşkınlık, teslimiyet, bütünlük ve kimlik çabası farkındalığı ve tepkilerindeki farklılıkları açıkladığını belirtilmiştir. Bir başka tanıma göre maneviyat, farkındalık ile ortaya çıkan ve benliğe, ötekilere, doğaya, yaşama ve bireyin son olduğunu düşündüğü şeylerdir. Tanımların içeriği incelendiğinde, maneviyat tanımı hakkında birkaç ölçütün belirlendiğini ve öne çıktığı görülmektedir. Bunlar arasında bireyin en derin, fiziksel olmayan ve aşkın varlık duygusu, ve evrensel bir yaşam gücü, ilahi bir gücün varlığı örnek olarak gösterilebilir (Kasapoğlu, 2015, s.56-57). Öte yandan, bireyin davranışlarının bazı yönleri gözlenebilir ve ölçülebilirken, mistik ve kutsal olan diğer yönleri dil ve akılla ifade etme sınırlarının ötesindedir. Ölçülemeyen yönler, bilimsel çabalarla kanıtlanmanın da uzağındadır. Dolayısıyla maneviyat, her bireyin gereksinimi olduğu için evrensel ve bireysel deneyimlerle şekillenmesi nedeniyle bireye özgü olan karmaşık bir kavramdır (Yeşilkayalı, 2016, s.229-230).

Din ile maneviyat arasındaki ilişkinin tarihsel versiyonunu eleştirmek ya da anlamak zordur. Çünkü her ikisi de soyut bir temsil olduğu için tarihte herhangi bir noktaya bağlanmamıştır. Geleneksellik ile ilgili sorun, kavramın düşüncelerde geçmiş imgesini uyandırmasıdır. Bu görüntü her zaman doğru değildir. Doğru olsa da analizlerde her zaman yardımcı olmayabilir (Franch, 2008, s.643-646). Din, deneyimlerin ve ritüelleri içinde bulunduran yapılardır. Maneviyat ise, dini olguları değerlendirmek için daha geniş bir bakış tarzı ve anlamın içinde olduğu alanlara gönderme yapmasıyla ilişkilidir (Cilliers, 2007, s.2). Maneviyat, başkaları ve çevre ile bağlantı kurulmasına neden olan içsel, maddesel olmayan bir boyuttur. Anlamı ve amacı aramak için bireyi yönlendirir. Başkalarıyla olumlu ve güven temelli ilişkiler kurmada yardımcı olur (Timmins vd., 2015, s.278). Bu yüzden maneviyatın tanımlanmasındaki zorluklardan biri de, din ile olan yakın bağlantısıdır. İki kavram çoğunlukla birlikte ve birbirinin yerine kullanılmaktadır. Her iki yapının ortak unsurları olsa da, aralarında farklar bulunmaktadır. Farklar bir anlamda din ve maneviyat arasında bir paradoksun oluşmasına neden olmaktadır. Bu paradoksun temelini, din ve maneviyata yüklenen anlamlarında aramak yerinde olur. Bu konu için birtakım genel sonuçlar ileri sürülmüştür. Dindarlık ve maneviyat, biyolojik, duygusal, bilişsel, ahlâki, ilişkisel, kişilik ya da öz kimlik, sosyal, kültürel ve küresel fenomenlerle ilgilidir. Bunlara karşın, bireylere ve gruplara göre zaman içinde değişebilir. Kullanımları değiştikçe de dindarlık ve maneviyata farklı anlamlar yüklenebilir. Ayrıca, dindarlık sıklıkla sosyal ya da grup analiz düzeyiyle ilişkilendirilirken, maneviyat çoğunlukla bireysel analiz düzeyiyle ilişkilendirilmiştir (Kasapoğlu, 2015, s.56-57). Dini değerlere olan bağlılıktaki farklar bireylerin yaşamına yön vermekle birlikte yaptığı seçimleri, ne tüketeceğini ve kiminle ilişkide bulunacağını etkilemektedir (Akto, 2014, s.217). Maneviyat ise, kutsal olarak görülen ilahi varlık, nesne, gerçek ya da doğruluk duygusunun sosyal olarak etkilenmiş bir algıdır. Birçok kişi maneviyatı din bağlamında yaşar, ancak her bireyi bu kapsam içerisine almak da doğru değildir (Worthington vd., 2011, s.205).

Yöntem

Amaç

Türkiye toplumunun geleneksel kültürel göçerimden gelen din ve rasyonel dışı olarak kabul edilen; ancak yine de, bazı batıl değerlere sahip *-fal, kara kedi görmek, ayna kırılması, burçlar, merdiven altından geçmek vb.-* olduğu ve uygulandığı da izlenebilmektedir. Yabancı alanyazında, Yeni Çağ olarak adlandırılan benzer manevi ağırlıklı değerlerin farklı alanlarda *-sağlık, psikiyatri vb.-* araştırma ve sonuçları bulunmaktadır (Stefanek vd., 2005, s.450-463; Jenkins & Pargament, 1995, s.51-74; Dessio vd., 2003, s.189-197; Moreira-Almeida & Koenig, 2006, s.843-845; Corrigan vd., 2003, s.487-499). Ancak, sadece Batı toplumunda değil; Yeni Çağ değerlerinin *-kristaller ya da kristal yapıllı maddelerin iyileştirici özelliğine sahip olduğuna inanma, hipnoz, tarot kartları, medyumlara gitme, ruh çağırma seansları, meditasyon, yoga, astroloji, geleceği tahmin etme gücüne inanılması vb.-* Türkiye toplumunda da yaygınlık kazanma eğilimi içerisinde olduğu bilinmektedir (Demir, 2016, s.130; Kaya & Aydın, 2013, s.10). Bundan dolayı Yeni Çağ değerlerinin ne kadar benimsendiği; bir diğer deyişle, örgüt ortamındaki varlığını ortaya çıkarma araştırmanın temel amacını oluşturmuştur. Ayrıca, kullanılan Yeni Çağ değerleri ile örgütsel ortam içerisinde alınan kararlar *-stratejik, yönetsel ve operasyonel kararlar-* arasındaki ilişkinin sorgulanması da, bir diğer amaç olarak benimsenmiştir. Bu çalışmada ayrıca din ve maneviyatı yeniden tanımlamak, maneviyatın dinden daha önemli olduğu, bir diğerini bir

diğerine göre yok ya da güçsüz saymak, tarihsel çatışmalar içerisinde hangisinin daha güçlü olacağına yönelik gelecek tahmininde bulunmak amacının bulunmadığını da belirtmek gerekmektedir.

Sınırlılıklar

Din ve maneviyat, duygusal temelli kavramlardır. Kendisini dindar olarak tanımlayanlar ve normlarına uyanlar, kendisini dindar olarak tanımlayıp normlarını kısmen uyanlar ya da uymayanlar arasındaki ayrımı yapamamak; maneviyatı din olarak görenler ya da dinden ayrı düşünenleri sınıflandıramamak araştırmancının en önemli sınırlılık içerisinde bulunmaktadır. Öte yandan bir diğer sınırlılık da, ölçekte yer alan değerlerin hangi sıklıkta, hangi koşullar altında, niçin kullanıldığı ve nasıl tanımlandıklarının bilinmemesidir. Sayılan sınırlılıkları ayırtlaştıracak standartlar ve ölçüklerin gözlenememesi katılımcıları, koşulları, dini ve manevi değerleri homojen olarak değerlendirmeye yönlendirmiştir.

Ölçüm aracı

Bu çalışmada, Kaya & Aydın'ın (2013) geliştirdiği, bireylerin Yeni Çağ inanç düzeylerini belirlemeye yönelik 20 maddeden oluşan Yeni Çağ İnanışları Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında iç tutarlılık, test-yarı test ve test tekrar test yöntemleri kullanılmıştır. Yeni Çağ İnanışları Ölçeği'nin bütününe ilişkin iç tutarlılık katsayısı $\alpha > 0,90$; test-yarı test güvenilirlik katsayısı 0,89; test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise 0,89 olarak bulunmuştur. Bulunan bu güvenilirlik katsayıları, Yeni Çağ İnanışları Ölçeği'nin güvenilirliği için yeterli sayılabilecek düzeyde olduğunu göstermektedir. Yeni Çağ İnanışları Ölçeği'nin, bireylerin Yeni Çağ inanç düzeylerini belirlemede kullanılabilir yeterlikte psikometrik özelliklere sahip geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir (Kaya & Aydın, 2013, s.16). Uygulanan anket kağıdı üç kısımdan oluşmuştur. Yeni Çağ İnanışları ölçeği, anket formunun ana kısmını oluşturmuştur. Diğer kısımlar araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Ana ölçeğe geçilmeden önceki kısımda katılımcıların *-girişimci, yönetici, işgören-* demografik özellikleri ve örgütsel ortamda aldıkları kararlar *-stratejik, yönetsel ve eylemsel kararlar-* sorgulanmıştır. Yeni Çağ İnanışları Ölçeği'nin uygulanmasından sonra ki kısımda ise, ölçekte yer alan ifadelerin, din ile ilgili *-din ile ilgili, bir fikrim yok ve din ile ilgili değil-* olup olmadıklarını da araştırılmıştır. Bu araştırma da ise, Yeni Çağ İnanışları Ölçeği'nin bütününe ilişkin iç tutarlılık katsayısı, $\alpha > ,90$ -Faktör 1 $\alpha > 0,89$, Faktör 2 $\alpha > 0,75$ ve Faktör 3 $\alpha > ,70$ - olarak bulunmuştur -Case Processing Summary, N:144, %100; Excluded^a 0- Elde olunan değer, ölçeği geliştirenlerin bulduğu iç tutarlılık ile benzerlik göstermektedir. Bir diğer deyişle, bulunan değerler, ölçeğin oldukça güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Evren ve örneklem

Araştırmancının evrenini farklı sektörlerde *-üretim, ticaret, hizmet-* faaliyet gösteren, girişimciler, yöneticiler *-üst, orta ve alt-* ve işgörenler *-beyaz yakalılar, mavi yakalılar ve diğer işgörenler-* oluşturmuştur. Ancak, evrenin sınırlarının kesin olarak bilinmemesi, yöneticilere ilişkin bir envanterin olmaması ve katılımcıların yanıtlamalarda isteksiz olabileceği düşünüldükçe, Kartopu Örneklem Yöntemi'nin uygulanması benimsenmiştir. Araştırma, evreni temsil ettiği düşünülen ilk katılımcı ya da katılımcılara ulaşıldıktan sonra, referansları ile önerilen yeni katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir. Önerilen bir sonraki katılımcıya ulaşma olanağı sağlanarak örneklem büyüklüğünün artması sağlanmıştır. Katılımcıların dini ve kültürel değerlerinin ortak olduğu düşünüldükçe, homojen oldukları varsayılmıştır.

İzlenen yöntem ile 12 örgüt ve toplam 144 katılımcıya ulaşılmıştır. 12 (% 8,3) adet girişimci, 18 (%12,5) adet yönetici -üst, orta ve alt- ve 144 (%79,2) diğer grubu oluşturmuştur -beyaz yakalı, teknik yakalı ve diğer işgörenler-. Katılımcılar 63 (%43,8) bayan, 81 (%56,2) erkekten oluşmuştur. Katılımcıların, eğitim düzeylerinin en yoğun olduğu derece, önlisans ve lisans dereceleridir -N:89, %61,8-; yaş ortalamaları ise 26-30 -N:39, %27,1- yaş aralığındadır. Çalışma süreleri de 2-5 yıl -N:44, %30,6- aralığındadır.

İstatistiksel işlemler

Frekans ve yüzdelik dağılımlar

Yeni Çağ İnanışları Ölçeği'nin 5'li Likert -1.Kesinlikle katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3.Kararsızım, 4.Katılıyorum, 5.Kesinlikle katılıyorum- yönergesi ile elde olunan bulguların sırasıyla en çok tercih edilen seçimler ve yüzdelikleri Tablo 1'de -hiç yanıt almayan tercihlere tabloda yer verilmemiştir- gösterilmiştir.

Tablo 1. Yeni çağ inanışları ölçeği bulguların dağılımı

	1		2	3		4		5
	N	%		N	%	N	%	
17.Merdiven altından geçmek uğursuzluk getirir.	104	72,2						
5.Kara kediler, kötü şans ve uğursuzluk getirir.	99	68,8						
1.Çeşitli fal teknikleri kullanılarak gelecek tahmin edilebilir.	95	66						
12.Kırılan ayna, kötü şans ve uğursuzluk getirir.	89	61,8						
8.Tarot kartları (fal kartları), insanın ve evrenin sırlarını ortaya çıkarabilir.	85	59						
7.Bazı medyumlar, gelecek hakkında kusursuz olarak kehanette bulunabilirler.	82	56,9						
9.Bu dünyada, bazı insanlar vasıtasıyla (medyumlar, ruh çağırıcılar vb.), yaşayan insanlarla ölen insanların ruhları arasında iletişim kurulabilir.	81	56,2						
3.Yaşayan insanların, çeşitli yöntemleri kullanarak ruhlarla ilişki kurması ve onlardan rehberlik alması mümkündür.	66	45,8						
18.Bazı insanlar, geleceği tahmin etmede açıklanamayan bir yeteneğe sahiptir.	62	43,1						
14.Manevi (ruhsal) güçlerle objeleri hareket ettirmek mümkündür.	60	41,7						
19.Bir kişinin doğum tarihindeki gezegenlerin konumu, o kişinin geleceğini ve kişiliğini tahmin etmeye yarar.	52	36,1						
2.Bazı insanlar zihin gücüyle objeleri hareket ettirebilir.	52	36,1						
13.Astroloji, geleceği tahmin etmede kullanılacak bir yoldur.	51	35,4						
16.Burçlar (kişinin doğum zamanındaki yıldızların konumu) ve yıldız falı, kişinin geleceği hakkında doğru bilgi verir.	49	34,0						
20.Bazı kişiler insan zihnini okuyabilir.	42	29,2						
15.Uyku ya da trans gibi durumlarda, ruh bedeni terk edebilir.	38	26,4						
4.Kristaller ya da kristal yapıları maddeler iyileştirici enerjilere sahiptir.				62	43,1			

10.İnsanlar, birbirlerini döküp dokunmasalar bile, birbirleriyle zihinden zihine -telepati- iletişim kurabilirler.			453	1,2		
6.İnsan kendi farkındalığını; hipnoz, meditasyon, değişik müzikler ve ilaçlar yoluyla artırabilir.					57	39,6
11.Meditasyon, yoga ve diğer pratikler önemli ve yararlıdır.					51	35,4

Katılımcılar, merdiven altından geçmek, kara kedilerin ve kırılan aynanın kötü şans ve uğursuzluk getirmesi fal teknikleri ve tarot kartları ile geleceğin tahmini, insanın ve evrenin sırlarının ortaya çıkarılması, medyumların, insanların ve astroloji ile gelecek hakkında tahmin ve kehanette bulunulması, ruhtar ile iletişim kurulması ve bunlara yönelik olarak açıklanamayan yeteneklerinin olması, ruhsal güçlerle objelerin hareket ettirmesi, burçlar ve yıldızlar ile geleceğin bilinmesi, zihnin okuma ve trans halinde ruhun bedeni terk etmesi gibi değerlere kesinlik boyutunda katılmamaktadırlar. Kristallerin iyileştirme özellikleri ve zihinden zihine iletişime verilecek değerler karşısında da kararsız kalmışlardır. Öte yandan, hipnoz, meditasyon, değişim müzikler ve ilaçların insan farkındalığını artırdığı ve meditasyon, yoga ve diğer pratiklerin önem ve yararına da katılmaktadırlar. Sorgulanan yirmi farklı Yeni Çağ değerinin, örgütler içerisinde onaltı adedinin kesinlikle kabul görmediği söylenebilir. Zihinden zihine iletişim ve kristaller konusunun hala gizemini koruması ve haklarında açık ve kesin bir bilginin olmaması katılımcıları kararsız bıraktığını düşündürmektedir. İnsan farkındalığı için hipnoz, meditasyon, değişik müzikler ve ilaçların öne çıktığı son iki ifade ise, ilk ons ekiz ifadeden farklı bir özellik göstermektedir. Kanımızca, katılımcıların son iki ifadeyi değer ve inanç olarak değil; zararsız birer uygulama ve deneyim olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 2. Yeni çağ ölçeği'nde yer alan değerlerin din temelli olarak sorgulama bulgularının dağılımı

Din İle İlgili Değil		Bir Düşüncem Yok		Din İle İlgili	
N	%	N	%	N	%
108	75	26	18,01	10	6,9

Katılımcılara Yeni Çağ Ölçeği'nde yer alan değerlerin, din temelli olarak algılarına yönelik olarak yapılan sorgulamada %75 gibi bir oran ilgisi olmadığı yönünde; %6,9'lük bir oran, din ile ilgili olduğu yönünde; %18,01 'lik bir dilim ise kararsız oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Tablo 1 de izlenebileceği gibi, Yeni Çağ Değerleri örgütlerde göreceli olarak genel kabul görmemiştir. Ancak, din ile olan ilgisi sorgulamasında paralel sonuçlara ulaşıldığı söylenemez.

Keşfedici faktör analizi

Yeni Çağ Ölçeği bulgularını alanyazın temelli olarak açıklayabilmek ve yapı geçerliliği kapsamında tartışmak, ölçeğin ürettiği puanların geçerliliğini değerlendirme ve daha sonraki analizlerde -anova, regresyon- faktör puanları arasındaki ilişkiyi özetlemek için keşfedici faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğin açıklayabildiği toplam varyans %57.021'dir Maddelerin faktör yükleri .402 ile .862 arasında değişmektedir. SPSS 16.0'ın ürettiği faktörler ve yüklerin sonuçları şöyledir: -Rotated Component Matrix^a; Faktör 1; Madde 5: ,817, Madde 7: ,607, Madde 8: ,641, Madde 9: ,619, Madde 12: ,862, Madde 13: ,593, Madde 16: ,602, Madde 17: ,772, Madde 18: ,470, Madde 19: ,566; Faktör 2; Madde 1: ,628, Madde 2: ,687, Madde 3: ,656, Madde 9: ,487, Madde 14: ,603, Madde 18: ,546, ve Faktör 3: Madde 4: ,509, Madde 6: ,790, Madde

10: ,475, Madde 11: ,798, Madde 13: ,494, Madde 16: ,402. Madde 9 ve 18 hem birinci hem de ikinci faktör içerisinde yer alırken; Madde 13 ve 16 hem ikinci hem de üçüncü faktör arasında yer almıştır. Madde 15 ve 20 hiçbir faktöre yüklenemediği için analizden çıkarılmıştır. Hesaplanan değerler tekrar gözden geçirilerek düzenlenmiş 3 faktörün değerleri izleyen tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Faktörler ve yükleri

Faktörler	Faktörler Yükleri		
Faktör 1:Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme			
5.Kara kediler, kötü şans ve uğursuzluk getirir.	,817		
7.Bazı medyumlar, gelecek hakkında kusursuz olarak kehanette bulunabilirler.	,607		
8.Tarot kartları <i>-fal kartları-</i> , insanın ve evrenin sırlarını ortaya çıkarabilirler.	,614		
9.Bu dünyada, bazı insanlar vasıtasıyla <i>-medyumlar, ruh çağırıcılar vb.-</i> yaşayan insanlarla ölen insanların ruhları arasında iletişim kurabilirler.	,619		
12.Kırılan ayna, kötü şans ve uğursuzluk getirir.	,862		
13.Astroloji, geleceği tahmin etmede kullanılacak bir yoldur.	,593		
16.Burçlar <i>-kişinin doğum zamanındaki yıldızların konumu-</i> ve yıldız falı, kişinin geleceği hakkında doğru bilgi verir.	,602		
17.Merdiven altından geçmek uğursuzluk getirir.	,772		
19.Bir kişinin doğum tarihindeki gezegenlerin konumu, o kişinin geleceğini ve kişiliğini tahmin etmeye yarar.	,566		
Faktör 2:Ruhçuluk ve Psişik Güçler			
1.Çeşitli fal teknikleri kullanılarak gelecek tahmin edilebilir.		,628	
2.Bazı insanlar zihin gücüyle objeleri hareket ettirebilir.		,687	
3.Yaşayan insanların, çeşitli yöntemleri kullanarak ruhlarla ilişki kurması ve onlardan rehberlik alması mümkündür.		,656	
14.Manevi <i>-ruhsal-</i> güçlerle gücülerle objeleri hareket ettirmek kolaydır.		,603	
18.Bazı insanlar, geleceği tahmin etmede açıklanamayan bir yeteneğe sahiptir.		,546	
Faktör 3:İyileştirici Nesne ve Yöntemler			
4.Kristaller ya da kristal yapıları maddeler enerjilere sahiptir.			,509
6.İnsan kendi farkındalığını; hipnoz, meditasyon, değişim müzikler ve ilaçlar yoluyla artırabilir.			,790
10.İnsanlar birbirlerini görüp dokunmasalar bile, birbirleriyle zihinden zihine <i>-telepati-</i> iletişim kurabilirler.			,475
11.Meditasyon, yoga ve diğer pratikler önemli ve yararlıdır.			,798

Regresyon

Demografik özellikler ve faktörler arasındaki ilişki

Bağımlı değişken olarak değerlendirilen Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme, Faktör 2: Ruhçuluk ve Psişik Güçler ve Faktör 3: İyileştirici Nesne ve Yöntemler ile bağımsız değişkenler olarak değerlendirilen cinsiyet, girişimci, yönetici, diğer işgörenler, eğitim düzeyi, yaş ve çalışma süresi arasındaki ilişkinin varlığı sonuçlarına göre yapılan analiz sonuçları şöylece hesaplanmıştır;

Tablo 4. Model summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,254 ^a	,065	,031	,71295

a. Predictors: (Constant), Cinsiyet, Girişimci, Yönetici, Diğer İşgörenler, Eğitim Düzeyi, Yaş ve Çalışma Süresi.

Tablo 5. ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,842	5	,968	1,905	,097 ^a
	Residual	70,145	138	,508		
	Total	74,987	143			

a. Predictors: (Constant), Cinsiyet, Girişimci, Yönetici, Diğer İşgörenler, Eğitim Düzeyi, Yaş ve Çalışma Süresi.

b. Dependent Variable: Faktör1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme.

Tablo 6. Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,303	,467		4,933	,000
	cinsiyet	,112	,127	,077	,879	,381
	görev	-,107	,107	-,090	-,996	,321
	eğitim	-,093	,100	-,078	-,933	,353
	yaş	-,187	,064	-,363	-2,928	,004
	süre	,095	,058	,204	1,647	,102

a. Dependent Variable: Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme.

Yukarıda verilen regresyon analizi sonuçlarında, bağımlı değişken olarak ele alınan Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme ile cinsiyet, girişimci, yönetici, işgören, eğitim düzeyi, yaş, çalışma süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak, Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme ile yaş bağımsız değişkeni anlamlı ve ters bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Bir diğer deyişle, yaş ilerledikçe Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etmeye olan ilgide bir azalma beklenebilir. Yaş ilerledikçe bilgi, deneyim, gözlem vb. artması incelenen değerlere olan gereksinimi azaltmış olabileceği düşünülmektedir. Bu sonuç, daha genç yaşa sahip olanların anılanların yoksunluğu ya da azlığından dolayı bir güven aracı olarak incelenen değerlere daha fazla eğilim gösterdiği şeklinde düşünülmüştür. Öte yandan, Faktör 2: Ruhçuluk ve Psikik Güçler ve Faktör 3: İyileştirici Nesne ve Yöntemler bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Örgütsel kararlar ve faktörler arasındaki ilişki

Bağımlı değişken olarak değerlendirilen örgütsel kararlar ile bağımsız değişkenler olarak değerlendirilen Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme, Faktör 2: Ruhçuluk ve Psişik Güçler ve Faktör 3: İyileştirici Nesne ve Yöntemler arasındaki ilişkinin varlığına yönelik yapılan analiz sonuçlarına göre örgütsel kararlar ve faktörler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Örgütsel kararlar üzerinde faktörlerin bir etkisi bulunmadığı söylenebilir. Bir diğer deyişle, kararlar objektif sınırlar içerisinde verilmektedir.

Sorgulanan değerlerin dini algılamaları ve faktörler arasındaki ilişki

Bağımlı değişken olarak değerlendirilen değerlerin dini algılamaları ile bağımsız değişkenler olarak değerlendirilen Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme, Faktör 2: Ruhçuluk ve Psişik Güçler ve Faktör 3: İyileştirici Nesne ve Yöntemler arasındaki ilişkinin varlığına yönelik yapılan analiz sonuçlarına göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bir diğer deyişle, dini olarak değerlendirmeler üzerinde faktörlerin bir etkisi olmadığı söylenebilir.

Sorgulanan değerlerin dini algılamaları ve demografik özellikler arasındaki ilişki

Bağımlı değişken olarak değerlendirilen değerlerin dini algılamaları ile bağımsız değişkenler olarak değerlendirilen Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme, Faktör 2: Ruhçuluk ve Psişik Güçler ve Faktör 3: İyileştirici Nesne ve Yöntemler arasındaki ilişkinin varlığına yönelik yapılan analiz sonuçlarına göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak, çalışma süreleri ile dini değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından bahsedilebilir. Bir diğer deyişle, görev süresine bağlı olarak sorgulamalar etkilenebilecektir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma, din ve maneviyat kavramları arasında oluşan anlam kaymasının oluşturduğu paradoks içerisinde Yeni Çağ değerlerinin örgüt ortamındaki görünümünü belirlemek için yapılmıştır. İstatistiksel analizlerin sonucu, Yeni Çağ değerlerinin örgütsel ortam içerisinde kabul görmediği yönündedir. Demografik özellikler ile sorgulanan değerler arasında da bir ilişki bulunamamıştır. Ancak, Faktör 1: Eski Halk İnançları ve Geleceği Tahmin Etme ile yaş bağımsız değişkeni anlamlı ve ters bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Örgütsel kararlar üzerinde sorgulanan değerlerin etkisinin olmadığı gözlemlenen bir diğer sonuçtur. Bir diğer deyişle, kararların objektif kriterler açısından alındığına yönelik düşünceler oluşmuştur. Ancak, değerlerin dini olup olmaması yönündeki görüşler üzerinde ortak bir düşüncenin oluşmadığını da belirtmekte yarar vardır. Her ne kadar Yeni Çağ değerleri üzerinde durulmuş olsa da, dini değerler açısından homojen olduğuna inanılan katılımcılar, sorgulanan değerlere kesin yargılarla örgüt içerisinde bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Yine de, ifadelerdeki uygulamaları *-arada sırada farkında olunmadan-* yaptıklarını ayrıca nitel olarak belirtmişlerdir. Bir anlamda yerleşik kültür içerisinde dini anlamlarının olduğu yönündeki yanlış kanıların gönderme yapmışlardır.

Kullanılan Yeni Çağ'ın içeriğini oluşturan değerler içerisinde birkaç tanesi dışında - *meditasyon, yoga, kristaller ve kristal yapılar, hipnoz, meditasyon vb.*- birçoğu Türkiye toplumu içerisinde geleneksellikten gelen -*rasyonellik dışı olduğu konusunda hem düşüncelik bulunmuş olsa da fal, kara kediler, kırılan ayna, merdiven altından geçmek vb.*- bildik değerler ve uygulamaları içermektedir. Ancak kanımızca bütün değerler ortaklaşa uygulamadan çok

bireysel odaklı uygulamalara dönüşmüştür. Söz gelimi, başlangıçta toplumun ve bireylerin kendilerini tanımlamaları din ve değerleri kimliği ile örtüşmekteydi. Ancak, günümüzde kimlik tanımlamaları daha bireyseli özellikler -*çağcıl, neo-çağcıl ya da post-çağcıl toplumda görülen bireyselleşme*- gösterdiği söylenebilir. Bir diğer deyişle, din ve maneviyat toplumun geniş kabulünden çok bireyselleşmiş kabul alanı bulma eğilimindedir. Yine kanımızca bu eğilim içerisinde yönelimin hangisine doğru olacağının kararını bireyselliğe daha önem verenler olacağının da söylenmesi olası gözükmektedir. Öte yandan, bireyselleşme eğilimleri ile dinin örgütlenmiş yapısından uzaklaşmak, toplumsal bütünlüğü bozmak anlamında da değerlendirmek diğer bir olasılıktır.

Araştırmada, din ve maneviyat kavramlarının yeniden anlamlandırılması gereği üzerinde durulmamıştır. Uygulamada, din ve maneviyat arasındaki fark açık değildir. Benzer sonuçlar için -*güven vb.*- karıştırılarak farklı ya da kısmen benzer uygulamaları benimsedikleri izlenebilmektedir. Maneviyatın farkına varılma süreci uzun bir süreyi ve farklı dinamiklere göre şekillendiğini düşündüğümüzde ortaya çıkan sonuçlar bir anlamda örgütlerde bireylerin din ve maneviyat paradoksunun bir prototipi durumundadır. Söz gelimi, kavramların birbirleriyle olan ilişkisini kurabilmek için, her iki kavramın toplum tarafından temel özelliklerinin anlaşılması gerekmektedir. Teorik tartışmalarda da, belirtmeye çalışıldığı gibi, her iki kavramın özellikleri yeniden düşünüldüğünde, din ve maneviyatı birbirlerinin karşıtı olarak görmekten kaçınılması gerekmektedir. Kavramları ayrı olarak ele alarak her iki kavramı iyi ya da kötü sınıflaması içerisinde değerlendirmek sonraki araştırmalar için etkili bir görüş olmayacaktır.

Din ile ilgisinin olmadığı yönündeki görüşler göreceli olarak fazlalık göstermiş olsa da, din ile ilgili yönünde görüşler ve düşüncelerinin olmadığını belirtenlerde bulunmaktadır. Bu sorgulamanın, "*din ile ilgili*" ya da "*din ile ilgili değil*" olarak kesin çizgilerle ayrılması beklenebilirdi. Bu durum, din ile ilgili görenler ve özellikle düşüncelerinin olmadıklarını belirtenler, din ve maneviyat arasında çeşitli dinamiklerin etkisiyle -*bir kültür olarak geleneksel halk inançlarının yaygın kullanımının hala sürmesi, yerleşik geleneksel inançların folklorik olarak yaşam alanı bulması, rasyonel olmadığı bilinmiş olsa da farkında olunmadan kullanılması, zaman ve yer kısıtları olmadan kullanım kolaylıklarının bulunması, kullanımlarından dolayı bir zararın algılanmaması, riskleri azaltmaktan öte güven duygusu vermesi, günlük yaşamda sıklıkla görülmeleri din ve maneviyat arasında kesin ayrımı yapabilecek bilgi eksikliği, vb.*- bir anlam kayması ile karşı karşıya kaldıkları şeklinde değerlendirilmiştir. Bir diğer deyişle her iki kavramda da, anlam olarak benzer hedeflere yönelmiş ve kendilerinden beklenenlerin de aynı doğrultudadır. Anlam kaymasının, doğal olarak "*din ve maneviyat paradoksu*"nun varlığına gönderme yapabileceğinin de belirtilmesi gerekmektedir.

Türkiye toplumunda, Yeni Çağ adı altında düşünülen değerlerin geleneksel din ve değerleri ile karıştırıldığı; kavramların ve içeriklerinin benzer özellikler göstermesi ile de anlam kayması yaratarak, bir paradoksa neden olduğu düşünülmektedir. Öte yandan paradoksun oluşumunda; her iki kavramın yeterince iyi anlaşılması, geleneksellikten gelen kültürel geçirimlerin sonucunda maneviyata ait bazı bilgi ve uygulamaların doğru olduğu yönündeki genel ve güçlü inanç, ayırım yapabilecek yetersiz bilgi, her ikisinden de kolay uygulanabilir olanları almak vb. etkili olduğu da söylenebilir. Ayrıca, bireysel olarak Tanrı'dan beklenen ödülün gerçekleşmemesi ya da geç gerçekleşmesi sonucunda bireylerde oluşabilecek tepkinin giderilmesinde başka bir güce olan arayış, bireysel olarak maneviyata ve uygulamalarına verilen önemi ön plana çıkabileceği çıkartabilir. Bu etki ve

sonuçlar, dinin yapılandırılmış yapısı ve ortak davranışlarından öte; bireysel odaklı maneviyata yönelimi artırdığını da ileri sürmeye yönlendirmektedir. Her ne kadar maneviyat, din ve rasyonellik içerisinde olmadığı düşüncesi egemen olsa da, yaşam içerisinde izlenebilen eğilim ve uygulamalardır.

KAYNAKÇA

Ak, S. (2008). Yeni dini akımlar bağlamında dünya kardeşlik birliği Mevlana Yüce Vakfı örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Akto, A. (2014). Değerler açısından etnik kimliklerin tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 214-229.

Aldred, L. (2000). Plastic shamans and astroturf sun dances: New Age commercialization of Native American spirituality. *The American Indian Quarterly*, 24(3), 329-352.

Arslan, M. (2006). Değişim sürecinde yeni dindarlık formları: Yeni Çağ İnanışları Ölçeği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(11), 9-25.

Bodur, H. E. (2003). Moonculuk hareketi ve Türkiye’de benzer bir cemaat yapılanmasının sosyolojik analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 13-39.

Bromley, D. G. & Bracey, Jr.M. L. (2006). Scientology kilisesi: Bir sözde din. (Çev.: Sezal, Z.), *KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 177-200.

Büyük, C. (2013). Nietzsche’nin ‘Tanrı öldü’ sözü ve değerler sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), 1-20.

Cilliers, J. (2007). Creating space within the dynamics of interculturality: The impact of religious and cultural transformations in post-apartheid South Africa. *Paper delivered at the International Academy of Practical Theology in Berlin, Germany*, 30, 1-24.

Corrigan, P., McCorkle, B., Schell, B. & Kidder, K. (2003). Religion and spirituality in the lives of people with serious mental illness. *Community Mental Health Journal*, 39(6), 487-499.

Cotton, S., Larkin, E., Hoopes, A., Cromer, B. A. & Rosenthal, S. L. (2005). The impact of adolescent spirituality on depressive symptoms and health risk behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 36(6), 529e7-529e24.

Davie, G. (2005). Din sosyolojisi. (Çev.: Aydınalp, H.), *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 217-230.

Demir T. (2016). Postmodern perspektiften popüler kültür ve dindarlığın yeni formları, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(15), 117-133.

Dessio, W., Wade, C., Chao, M., Kronenberg, F., Cushman, L. E. & Kalmuss, D. (2003). Religion, spirituality, and healthcare choices of African-American women: results of a national survey. *Ethnicity & Disease*, 14(2), 189-197.

Du Toit, C. W. (2006). Secular spirituality versus secular dualism: Towards postsecular holism as model for a natural theology. *HTS Theologese Studies/Theological Studies*, 62(4), 1251-1268.

- Egan, R. M. M. (2000). *Spiritual well-being/taha wairua in New Zealand state schools*. A thesis degree of Master of Philosophy in Religious Studies at Massey University, Massey University, New Zealand.
- Eroğlu, F., (2006). Bilgi-iktidar ekseninde yönetim bilimlerinin ideolojiye alet edilmesi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Özel Sayı, (I-I, I-II)*, 113-128.
- Farias, M., Newheiser, A. K., Kahane, G. & De Toledo, Z. (2013). Scientific faith: Belief in science increases in the face of stress and existential anxiety. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(6), 1210-1213.
- Franch, M. S. (2008). Spirituality, religion, and meaning. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 196(8), 643-646.
- Fisher, J. (2011). The four domains model: Connecting spirituality, health and well-being. *Religions*, 2(1), 17-28.
- Gonçalves, J. P. B., Lucchetti, G., Menezes, P. R. & Vallada, H. (2015). Religious and spiritual interventions in mental health care: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled clinical trials. *Psychological Medicine*, 45(14), 2937-2949.
- Güven, S. (2015). Postmodern kimliklerin kurulumu. *Selçuk İletişim*, 9(1), 266-286.
- Hall, D. E., Koenig, H. G. & Meador, K. G. (2004). Conceptualizing religion: How language shapes and constrains knowledge in the study of religion and health. *Perspectives in Biology and Medicine*, 47(3), 386-401.
- Heelas, P. (2006). Challenging secularization theory: The growth of "New Age" spiritualities of life. *Hedgehog Review*, 8(1-2), 46-58.
- Hill, P. C., Pargament, K. I., Hood, R. W., McCullough, M. E., Swyers, J. P., Larson, D. B. & Zinnbauer, B. J. (2013). Din ve maneviyatı kavramlaştırma: Birleşme ve ayrılma noktaları. (Çev.: Kimter, N.), *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 85-118.
- <http://www.bilinmeyen.com/yeni-cag-nedir> adresinden erişildi (Erişim tarihi: 21.02.2017).
- https://tr.wikipedia.org/wiki/New_Age adresinden erişildi (Erişim tarihi: 13.03.2017).
- <http://blog.kavrakoglu.com/tag/postmodernizm-ve-din/> adresinden erişildi (Erişim tarihi: 13.03.2017).
- Istoft, B. (2010). Avatar fandom as nature-religious expression?. *Journal for the Study of Religion Nature and Culture*, 4(4), 394-413.
- Jenkins, R. A. & Pargament, K. I. (1995). Religion and spirituality as resources for coping with cancer. *Journal of Psychosocial oncology*, 13(1-2), 51-74.
- Jordan, G. E. (2006). Apologia for transhumanist religion. *Journal of Evolution and Technology*, 15(1), 55-72.
- Juergensmeyer, M. (2010). Beyond words and war: The global future of religion. *Journal of the American Academy of Religion*, 78(4), 882-895.
- Kara, H. (2016). *Yönetim biliminin düşünce izleri*. Ankara: Merdiven Yayınları.
- Kasapoğlu, F. (2015). Manevi Yönelim Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 51-68.

- Kaya, M. & Aydın, C. (2013). Yeni çağ inanışları ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 5-19.
- King, M. & Leavey, G. (2010). Spirituality and religion in psychiatric practice: Why all the fuss?. *The Psychiatrist*, 34(5), 190-193.
- Kinjerski, V. M. & Skrypnek, B. J. (2004). Defining spirit at work: Finding common ground. *Journal of Organizational Change Management*, 17(1), 26-42.
- Koenig, H. G. (2012). Religion, spirituality, and health: The research and clinical implications. *International Scholarly Research Network ISRN Psychiatry*, 1-33.
- Kourie, C. (2007). The "turn" to spirituality. *Acta Theologica*, 27(2), 19-40.
- La Cour, P. & Hvidt, N. C. (2010). Research on meaning-making and health in secular society: Secular, spiritual and religious existential orientations. *Social Science & Medicine*, 71(7), 1292-1299.
- Lyon, D. (2011). Din ve postmodern: Eski problemler, yeni ihtimaller. *Bilimname*, 20(1), 209-227.
- McMahan, D. L. (2012). The enchanted secular: Buddhism and the emergence of transtraditional 'spirituality'. *The Eastern Buddhist*, 43(1), 205-223.
- McSherry, W. & Cash, K. (2004). The language of spirituality: An emerging taxonomy. *International Journal of Nursing Studies*, 41(2), 151-161.
- McSherry, W., Draper, P. & Kendrick, D. (2002). The construct validity of a rating scale designed to assess spirituality and spiritual care. *International Journal of Nursing Studies*, 39(7), 723-734.
- Menkel-Meadow, C. (2001). And now a word about secular humanism, spirituality, and the practice of justice and conflict resolution. *Georgetown Public Law and Legal Theory Research Paper No. 288804*, Georgetown University Law Center, 1073-1087.
- Mirza, G. A. (2014). Yeni dinselleşme eğilimleri ve maneviyat arayışları. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Moreira-Almeida, A., & Koenig, H. G. (2006). Retaining the meaning of the words religiousness and spirituality: A commentary on the WHOQOL SRPB group's "A cross-cultural study of spirituality, religion, and personal beliefs as components of quality of life" (62: 6, 2005, 1486-1497). *Social Science & Medicine*, 63(4), 843-845.
- O'Connor, T. P. & Duncan, J. B. (2011). The sociology of humanist, spiritual, and religious practice in prison: Supporting responsivity and desistance from crime. *Religions*, 2(4), 590-610.
- Pendleton, S. M., Cavalli, K. S., Pargament, K. I. & Nasr, S. Z. (2002). Religious/spiritual coping in childhood cystic fibrosis: A qualitative study. *Pediatrics*, 109(1), 1-11.
- Rosado, C. (2010). What is spirituality? Memetics, quantum mechanics, and the spiral of spirituality. *Global Missiology English*, 1(6), 1-40.
- Savage, A. (2001). Pastoral theology/practice and Alfred Adler's Individual Psychology. *Quodlibet Journal*, 3(3), Quodlibet Online Journal of Christian Theology and Philosophy, (Erişim tarihi: 17.03.2017).

- Sebald, H. (1984). New-age romanticism: The quest for an alternative lifestyle as a force of social change. *Humboldt Journal of Social Relations*, 11(2), 106-127.
- Stefanek, M., McDonald, P. G. & Hess, S. A. (2005). Religion, spirituality and cancer: current status and methodological challenges. *Psycho-Oncology*, 14(6), 450-463.
- Sevinç, B. (2014). Türkiye’de dini rekabet ve spiritüel özün seküler form üzerinden mücadelesi: Sahaja yoga örneği, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 105-158.
- Shahjahan, R. A. (2007). *The every day as sacred: Trailing back by the spiritual proof fence in the academy*. Doctoral Dissertation, University of Toronto, Canada.
- Slater, W., Hall, T. W. & Edwards, K. J. (2001). Measuring religion and spirituality: Where are we and where are we going?. *Journal of Psychology and Theology*, 29(1), 4-21.
- Streib, H. & Hood, R. W. (2013). Modeling the religious field: Religion, spirituality, mysticism and related world views. *Implicit Religion*, 16(2), 137-155.
- Timmins, F., Murphy, M., Neill, F., Begley, T. & Sheaf, G. (2015). An exploration of the extent of inclusion of spirituality and spiritual care concepts in core nursing textbooks. *Nurse Education Today*, 35(1), 277-282.
- Turan, S. (2013). Yeni dini hareketlerle ilgili Türkiye’deki ve Batı’daki literatür, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 561-596.
- Turan, S. (2016). Yeni dini hareketlerde kadın. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(1), 123-145.
- Turner, B. S. (2014). Din ve çağdaş sosyal teoriler. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 231-255.
- Turner, B. S. (Ed.) (2010). Religion in a post-secular society. in *The new Blackwell Companion to the Sociology of Religion*, Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd, 649-667.
- Valk, J. (2009). Religion or worldview: Enhancing dialogue in the public square. *Marburg Journal of Religion*, 14(1), 1-16.
- Worthington, E. L., Hook, J. N., Davis, D. E. & McDaniel, M. A. (2011). Religion and spirituality. *Journal of Clinical Psychology*, 67(2), 204-214.
- Yazıcı, M. (2013). Toplumsal değişim ve sosyal değerler, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 1489-1501.
- Yeşilkayalı, E. (2016). Sosyal çalışmada maneviyata duyarlı müdahale. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 53, 227-237.
- Zwingmann, C., Klein, C. & Büssing, A. (2011). Measuring religiosity/spirituality: Theoretical differentiations and categorization of instruments. *Religions*, 2(3), 345-357.